

*Annem,
Julia Lewis'in (1935-2017) anısına*

Yaşam deneyimlerim ... insanlığın aydınlık, parlak geleceğine olan inancımı yıkmak şöyle dursun, aksine ona yok edilemez bir nitelik kazandırdı.

*Lev Troçki*¹

1 Deutscher, Isaac, *The Prophet Outcast: Trotsky, 1929-1940 (Kovulan Sosyalist: Troçki, 1929-1940)*, Londra, 2003, s. 399 [Kitap isimleri, kitabın Türkçe baskısı varsa, parantez içinde italikle ve Türkçede yayınlandığı adıyla, Türkçe baskısı yoksa, parantez içinde düz metinle ve bizim yaptığımız çeviriyle belirtilmiştir. -ed.]

İÇİNDEKİLER

Giriş	13
KISIM I	
OLAYLAR	17
1 BAŞLANGIÇ GÜNÜ	19
2 GENEL BİR TRUMP TEORİSİ	35
KISIM II	
BENLİK	65
3 NEOLİBERAL BENLİĞİN YARATILIŞI	67
4 TELGRAFLAR VE HİDDET	94
5 DAĞILMA	111
6 KEKİSTAN'A GİDEN YOL	127
7 ARENDT'İ OKUMAK YETMEZ	157
KISIM III	
MAKİNELER	173
8 MAKİNEYİ SARAN GİZEM BULUTUNUN DAĞITILMASI	175
9 NEDEN İNSANLARA İLİŞKİN BİR TEORİYE GEREKSİNİM DUYARIZ?	198
10 DÜŞÜNEN MAKİNE	215
11 ANTİHÜMANİST SALDIRI	244
12 KAR TANESİ AYAKLANMASI	277

KISIM IV

MARX	299
13 CAMI KIRMAK	301
14 MARKSİZMDEN GERİYE NE KALDI?	320

KISIM V

BAZI REFLEKSLER	347
KISA BİR ARA... ..	349
15 GELECEĞİN İPTALİNİ GERİ AL	351
16 TEHLİKEYE TEPKİ GÖSTER	363
17 MAKİNE DENETİMİNE KARŞI ÇIK	374
18 Şİ CİNPİNG'İN DÜŞÜNCELERİNİ REDDET	388
19 ASLA PES ETME	398
20 ANTİFAŞİST BİR HAYAT YAŞA	412
TEŞEKKÜRLER	422
DİZİN	424

GİRİŞ

Bu kitabı okumayı bitirince, bir seçim yapmanızı istiyorum. İnsanları makinenin kontrol etmesini kabul mü edeceksiniz, yoksa buna direnecek misiniz? Eğer yanıtınız direnmekse, insanların haklarını makinelerin mantığına karşı hangi temele dayanarak savunacaksınız?

Yirmi birinci yüzyılda, insanlık yeni bir problemle yüz yüzedir. Bilişim teknolojisi sayesinde, geniş bilgi asimetrisi ortaya çıkmıştır –bu da geniş güç asimetrisi yaratmıştır. Akıllı cihazlarımızın ekranları sayesinde, hem şirketler hem de hükümetler, algoritmalar yoluyla üzerimizde denetim kurmakta giderek etkinleşiyor: Ne yaptığımızı, ne düşündüğümüzü biliyor, bir sonraki hamlelerimizi kestirebiliyor, davranışlarımızı etkileyebiliyorlar. Bu arada bizim, olan bitenlerin herhangi birini bilme hakkımız bile yok.

Bugünün karabasanı işte tam da budur. Gelecekte, yapay zekâ geliştikçe, bilişim makinelerinin denetimini bütün bütüne elden kaçırmamız işten bile olmayacak.

Basit tanımıyla algoritma, bir insanın bir sorunu çözmek için tasarladığı ve yazdığı yönergelerden ibarettir. Örneğin, pasaportumu gösterdiğimde, sınır denetim görevlisi bilir ki, parmak izlerim daha önce arşivlenmiş izlerle eşleşirse, geçmeme izin vermesi gerekir; eşleşmezse, daha ayrıntılı sorgulama için beni alıkoymaz.

Bir bilgisayar programı, insan müdahalesi olmadan işleyen bir algoritmadır. Bir anlamda, uzun bir otomasyon sürecinde

elde edilmiş nihai başarıdır. Geçen iki yüz yılda en başarılı stratejilerimizden biri, işçileri, sanayi sürecinin “kenarı”na almak, denetimci yapmaktan çok gözlemci yapmak, makinelere ise geçici ve sınırlı özerklik vermek olmuştur. Bugün bilgisayarlar ve bilişim ağlarıyla yaptıklarımız, geçmişte yel değirmenleriyle, çırçır ve eğirme makineleriyle, içten yanmalı motorla yaptıklarımızın bir uzantısıdır yalnızca. Ancak bir gün makineler bize talimat verebilecek duruma gelirse, insanlığın kalıcı olarak “kenara” çekilip denetimi teslim etmesi tehlikesi vardır.

Milyonlarca insan, algoritmik denetimin tehlikeleri konusunda teyakkuza geçmiştir. Ancak bunu, bir etik komitesiyle, bir teknoloji konferansıyla, bir bilim dergisiyle ilgili –ya da gelecek kuşağın çözeceği– bir problem sanmaktadır. Aslında bu, şimdi boğuşmakta olduğumuz acil iktisadi, siyasal ve ahlaki krizlerle yakından bağlantılıdır.

İşte bunun nedeni...

Diyelim, ülkeyi hükümetten daha iyi yönetebilen, her bir insandan daha mantıklı düşünebilen ve bağımsız çalışabilen bir makinenin olduğunu size anlatmışım? Diyelim, yaşamınızdaki tüm önemli kararların kontrolünü o makineye devretmenizi istemişim? Diyelim, makinenin ne karar vereceğini önceden kestirerek davranışınızı ona göre değiştirirseniz daha mutlu olacağınızı söylemişim? Umarım ki, tüm bu fikri alaydınız.

Ama makinenin yerine “piyasa” sözcüğünü koymayı deneyin. Otuz yıldan beri milyonlarca insan, hayatlarını piyasa güçlerinin çekip çevirmesine, davranışlarını şekillendirmesine ve demokratik haklarını zapturapt altına almasına izin vermiş durumdadır. Bu makinenin iktidarı ve denetimine tapmaya adanmış bir din bile vardır: Adı, ekonomidir.

Son otuz yılda piyasayı özerk, insanüstü bir ruh kılavuzu¹ konumuna yükseltmekle, sonraki yüz yıllık dönemin herhangi bir

1 “Spirit guide”, spirittüalizmde aynı zamanda “görünmez koruyucu varlığa” verilen isim. –ed.

anında makine denetimini kabul etmeye kendimizi potansiyel olarak hazırlamış olduk.

Serbest piyasa çağında, insanların piyasa güçlerine boyun eğişini kutlamayı öğrendik. Yurttaşlık, ahlak ve “etkenlik” (eyleme geçme gücü) gibi kavramları, şimdi yalnızca tüketici seçiminin ve finans mühendisliğinin çekip çevirdiği dünyanın işleyişiyle sanki alakasız kavramlarmış gibi ele aldık.

Ne var ki, şimdi serbest piyasa sistemi kendi içine çöküp patlamıştır. Bencilik, hiyerarşi ve tüketimcilik mantığı artık işe yaramıyor. Sonuç olarak, piyasa dini, yerini eski tanrılara bırakmıştır: ırkçılığa, milliyetçiliğe, kadın düşmanlığına ve kudretli hırsızların putlaştırılmasına.

2020'lere yaklaşırken, etnik milliyetçilerin, kadın düşmanlarının, otoriter siyasi liderlerin oluşturduğu bir ittifak, dünya düzenini lime lime ediyor. Onları birleştiren, evrensel insan haklarını hor görmeleri ve özgürlükten korkmalarıdır. Onlar, makine denetimi fikrini seviyorlar ve göz yumarsak, kendilerini zengin, kudretli, hesap sorulamaz durumda tutmak için bu makineyi saldırganca kullanacaklar.

Kargaşanın ve düzensizliğin kökünü kazımak, ırka, cinsiyete ve milliyete dayalı yeni biyolojik hiyerarşiler dayatma girişimine dur demek, makine denetimine hayır demek için geç kalınmış değildir. Ancak bunlara teslim olmayı savunan tezler her yanımızı kuşatmıştır.

“İnsanlık zaten bitti” fikri, alternatif sağdan akademik sola kadar uzanan modern düşüncede derinlemesine kök salmıştır. Siz, kişisel olarak, “insani değerler”e uygun yaşamak için ne kadar çabalarsanız çabalayın, insani değerlerin hiçbir temelini olmadığı; insan doğası diye bir şeyin bulunmadığı, insanlara tüm makineler karşısında ayrıcalık tanımanın mantıksal bir temelini ve evrensel insan hakları için bir dayanağın olmadığı yönünde –Silikon Vadisinden Çin Komünist Partisi'nin genel merkezine kadar uzanan– genel bir kanı vardır.

Anlaşıyor ki, serbest piyasa ideolojisi, daha kuşatıcı bir antihümanizme götüren bağımlılık yapıcı bir geçiş ilacı gibidir. Ve biz bu daha sert ilacın tam olarak nasıl zarar verebileceğini ortaya çıkarmak üzereyiz.

Serbest piyasa dininin ilk emri, “yarış ve elde et” idi. Küreselleşmeden dönüş ve sağcı milliyetçilik çağında, ilk emir şöyle olacaktır: yarış, elde et, yalan söyle, denetimine al ve öldür. Yeni zeki makineler teknolojisini insanın denetimi altına almaz ve onu, insani değerlere ulaşmak üzere programlarsak, bunların tasarımında temel alınacak değerler, Putin’in, Trump’ın ve Şi Cinping’in değerleri olacaktır.

Dolayısıyla, bu kitabı, bir başkaldırı eylemi olarak kaleme aldım. Kitabı okuduğunuzda, sizin de başkaldırı eylemlerine başlayacağınızı umuyorum. Bu eylemler, diktatörleri alaşağı etmekten tutun, yanınızda yörenizde insan merkezli projeler geliştirip uygulamaya, gündelik yaşantınızda makine mantığına basitçe karşı çıkmaya kadar geniş bir alanı kaplayabilir.

Etkin şekilde direnmek için, serbest piyasa ekonomisiyle, makineye tapınmayla ve akademik solun antihümanizmiyle gireceği çatışmadan sağ çıkabilecek bir insan doğası teorisine ihtiyacımız var.

Kısacası, insanı/insanlığı köktenci bir tutumla savunmamız gerekiyor.

KISIM I

OLAYLAR

Ayaktakımının istediği ve Goebbels'in büyük isabetle ifade ettiği Şey, yıkım pahasına bile olsa tarihe eriŐmektir.

*Hannah Arendt*¹

1 Arendt, Hannah, *The Origins of Totalitarianism (Totalitarizmin Kaynakları)*, Londra, "Kindle" basımı, s. 435

BAŞLANGIÇ GÜNÜ

Ross koşarak yanımdan geçiyor, kamerası kayıttı. Eliyle omzuma dokunuyor ve konuşmaya başlıyor ama ben, kaskıma bantlanmış GoPro etiketini göstererek, sessizce dudaklarımla “canlı” diyorum –yani, “bizi suçlu duruma düşürebilecek bir şey söyleme” demek istiyorum. Onunla en son İstanbul’da bir protesto gösterisini filme aldık. Bu farklı.

Saniyeler sonra, yine film çekerek kargaşanın içinden eğile büküle geçen Brandon’la bir beşlik çakıyoruz. 2011’den beri protesto gösterileri dünyasında mekik dokuduk: Kahire, Atina, İstanbul. Kamera tutmayan ellerimizi uzatıp çok kısa bir an parmaklarımızı birbirine geçiriyoruz. Vitrinler kırılıp parçalanıyor. SUV modeli bir araç ateşe veriliyor. Alevler ve patlama sesleri havayı dövüyor, göz yaşartıcı gaz yayılıyor.

Maske takmış ve siyahlar giyinmiş bin kadar genç kentte karsırğa gibi esiyor, çevik kuvvet polisleri de peşlerinde. Şu rastlantıya bakın ki, kentin bu birkaç yüz metre karelik savaş alanında birbirimizi buluyoruz: Ben, Ross ve Brandon –başı beladaki ülkelerin filmini çeken emektarlar.

Günlerden, 20 Ocak 2017. Yer, Washington DC. Küresel sistemin kıyılarında olanca hızıyla sürmekte olan toplumsal savaş şimdi sistemin merkezine ulaşmış bulunuyor. Beyaz Saray’dan iki blok uzaktayız. Donald Trump başkan olalı henüz bir dakika geçmiş.

Protesto gösterisi ivme kazanırken, polisler şaşkın: İnsanların ya onlara itaat ettiği ya da aksi halde vurulduğu durumlar için eğitilmişler. Bugün ne ateş etmek ne de itaat mümkün. Bu yüzden de protestocuların peşinden, bedenleri saçma sapan bir teçhizatın ağırlığı altında ezilmiş ve askerî tembelliğe dayalı bir yaşam tarzıyla şişmişken, nefes nefese koşuyorlar. Bir kızın sürdüğü bisiklet takla atıp kazara üç polisi birden yere serince, bazı başka polisler kızın pataklamak ve bisikleti parçalamak için koşturuyor, diğerleri de kızın kalkmasına yardım etmeye çalışıyor. Film müziği, toplumsal olayların klasik müziği: polis megafonları; telsizlerden sızan, panik içinde emirler yağdıran cızırtılı sesler; bir Starbucks vitrininin kırılma sesi; genç Amerikalıların “Faşist ABD’ye hayır!” sloganları.

Polisler, en sonunda yarım parmak çapındaki hortumlarından göz yaşartıcı gaz sıkarak saldırıya geçiyorlar. Siyah kar maskesi takmış kimi gençler, kaçmak yerine, sağlam bir kama düzeni oluşturuyor ve gazdan korunmak için yatay tuttıkları siyah şemsiyelerini açarak polis hattına hücum ediyorlar. Bir protestocu, maskesiz olarak, asfaltta yüzükoyun yatıyor ve bir aynasız ona şok silahını doğrultuyor. Yaklaşık yirmi yaşındaki genç, sarışın ve kıvrıkcık saçlı, yüzünde en ufak bir korku belirtisi yok. Aynasıza ve kendini yakından çeken kamera objektiflerine bakarak, soğukkanlı bir ifadeyle şöyle diyor: “Donald Trump’ı s...yim. Donald Trump’ı s...yim.”

Göstericiler dağılırken, polisler küçük grupları sokaklarda kovalamaya başlıyorlar. Her şey şiddetleniyor: Hızla koşarak “American Development Bank”i, “Joe’s Stone Crab”i, Washington’daki lobicilerin çalıştıkları ruhsuz ofis binalarını geride bırakıyoruz. Ve biz bir yandan koşarken, ağır hareket eden, düşünce-siz bir düşmandan –olağan akışın parçalara bölündüğü görüntü boyunca– bu panik içinde kaçma eylemi, bana filmlerden bir şey hatırlatıyor. Ama neredeydi, hangi filmdeydi, çıkaramıyorum.

Trump'ın göreve başlama töreninden önceki gece, Tennessee'den 72 yaşında bir çiftçiyle tanışıyorum. Franklin Meydanı'nda bir yola tebeşirle yazılmış "Trump'ı s...yim" sözlerine başıyla işaret edip, "Ne düşünüyorsun bu konuda?" diye soruyor. Kalın, kırmızı bir kovboy gömleği giyiyor ve kederli bir yüz ifadesi var. "Thrash metal" çalan bir müzik grubunun çevresinde toplanmış göstericilere dalgınca bakarak şöyle mırıldanıyor: "Çalışmak istemiyorlar. Hasta bunlar." Ne acayip, çünkü besbelli ki göstericilerin çoğu, diploması ve işi olan orta sınıftan gençler.

"Kaça mal oluyor biliyor musun?" diye devam ediyor. "Bir beysbol şapkası elli dolar. Bir çift spor ayakkabısı yüz elli dolar." Bu söz yine tuhaf görünüyor, çünkü –çoğunluğu anarşist olan– protestocuların neredeyse hiçbiri markalı beysbol şapkası ya da spor ayakkabısı giymiyor. "Tek istedikleri pa-ra," derken, son sözcüğü, avucunu dilenci gibi açıp mızımızlanarak söylüyor. Pislik koklamış gibi yüzünü buruşturuyor.

İşte, ancak şimdi kavriyorum: Adam gerçekte göstericileri görmüyor, onların kendisine anımsattıklarını, yani Tennessee'deki yoksul siyahları –zihin gözüyle– görüyor. "Süpermarketten çıktıklarını görüyorsun..." diyor, sertleşmiş ve öfkeden dışarıya uğramış gözleriyle, "beyaz tişört yirmi dolar, spor ayakkabısı yüz elli dolar..." Adam, siyahların giydiklerinin fiyatı konusunda bir uzman.

Ben itiraz etmeye çalışırken, adamın zihni başka bir konuya atlıyor: düzmece olduğuna inandığı iklim değişikliği konusuna. "Sığırlar osurur," diyor coşarak, "ama şimdi benim metan vergisi ödemem gerektiğini söylüyorlar, ha?" Antarktika'nın altında, deve iskeletleri barındıran fosilleşmiş bir tropikal ormanın bulunduğunu ve bunun kanıtladığı üzere, iklim değişikliğinin geçici olduğunu bana anlatıyor: "Etme bulma dünyası."

Washington, Göreve Başlama Töreni için dolup taşarken, böyle kişilere her köşe başında rastlıyorum. Trump onlara yetki